

HAGYOMÁNYOS FORDÍTÁSI HIBÁK

© dr. Szalai András, Apológia Kutatóközpont, www.apologia.hu (v.12. 2018.02.14.)

Az Újszövetség kb. nyolcezer versnyi szövegében van jó pár olyan mondat, amely nehezen fordítható (legalábbis magyarra hagyományosan hibásan fordítják), könnyen félreérthető (legalábbis igen elterjedt a hibás alkalmazása), vagy ha jó a fordítás, akkor is zavarba ejtő az üzenet (kultúránkban magyarázatra szorul). A jó hír az, hogy szinte minden ilyen szöveg, így az alábbiakban elemzett részletek is egyértelművé válnak egy kis mélyre ásással:

- a történelmi és kulturális háttér,
- a szöveggörnyezet vagy gondolatmenet,
- illetve az eredeti szöveg ismeretével.

Az alábbiakban idézett, hivatkozott elterjedt fordítások:

- **KB** (Károli Biblia, Magyar Bibliatársulat, 1908)
- **ÚFO** (Új Fordítás, Magyar Bibliatársulat, 1990)
- **B-D** (Békés-Dalos Újszövetség, Pannonhalmi Főapátság, 1996)
- **KNV** (Káldi-Neovulgáta, Szent Jeromos Bibliatársulat, 1997)
- **SZIT** (Szent István Társulat, 2005)
- **EFO** (Egyszerű Fordítás, World Bible Translation Center, 2012)
- **RÚF** (Revideált Új Fordítás, Magyar Bibliatársulat, 2014)
- **ÚRK** (Újjonnan Revideált Károli Biblia, Veritas Kiadó, 2017)

Mt 5:4 A szomorúakat „megvigasztalják”? Kik?

Fordítás: „Boldogok, akik szomorúak, mert majd megvigasztalják őket.”

Probléma: A modern katolikus bibliafordítások kerülnek a régies tatik/tetik műveltető igelakot. A kijelentő mód, többes szám 3. személyű alakkal való pótlás azonban esetenként félrevezető: a „megvigasztalják őket” (SZIT, KNV) azt a kérdést veti fel, hogy *kik* vigasztalják meg a szomorúakat? A „vigasztalásban lesz részük” (B-D) formahű fordítás pedig egyáltalán nem utal a szomorkodók vigasztalójának kilétére. Vajon van az eredeti szövegben konkrét utalás?

Görög eredeti: *makarioi hoi penthunesz, hoti autoi parakléthészontai*

Formahű fordítás: „Boldogok a szomorúak, mert ők majd megvigasztaltatnak.”

Értelmező fordítás: „Boldogok a szomorúak, mert majd Isten megvigasztalja őket.”

Indoklás: A görög *parakalein* (vigasztalni, pártfogolni) ige jövő idejű szenvedő alakban áll. Ez itt az ún. *passivum theologicum*, amikor a szenvedő szerkezet anélkül utal Istenre, hogy kimondaná: Isten cselekszik. Ezt a szöveggörnyezet is igazolja, hiszen a „boldogok” vagy „áldottak” az egész Hegyi Beszédben *Isten és*

ügye miatt olyanok, amilyenek, és teszik, ami tesznek. Nem általában a szomorkodókról van szó, hanem olyanokról, akik például saját maguk vagy mások bűnei, lelki állapota miatt szomorúak. Jézus szerint vigasztalást is Istentől remélhetnek.

Mt 5:6 Az „igazságra” éhezünk és szomjazzunk?

Fordítás: „Boldogok, akik éheznek és szomjazznak az igazságra, mert megelégtetnek.”

Probléma: A legtöbb protestáns és katolikus fordításban az „igazság” szó áll, illetve az „igazságosság” (EFO). Mivel a mai magyarban az igazság ellentéte a valótlanosság / hazugság, az igazságosság ellentéte pedig az igazságtalanság / jogtalanság, úgy tűnhet, Jézus azokat bátorítja, akik *meg akarják tudni*, mi a vallási igazság, vagy *érvényesíteni akarják* az erkölcsi igazságot. Valójában másról van szó. (Ue. Mt 5:10,20 6:1,33 21:32 Lk 1:75 Jn 16:8 ApCsel 10:35 13:10 stb.)

Görög eredeti: *Makaríoi hoi peínóntesz kai dipszóntesz tén dikaiosünén*

Formahú fordítás: „Boldogok a megigazulásra éhezők és szomjazók.”

Értelmező fordítás: „Boldogok, akik éheznek és szomjazzák, hogy Isten igaz embernek fogadja el őket.”

Indoklás: Az „igazság” szó görögül *alétheia* (ld. Jn 14:6), de itt a *dikaiosüné* áll, aminek a jelentése „megigazulás”, „igaz mivolt”, „igazságosság”, „helyesség”. Az igaz ember (héber *caddíq*, görög *dikaiosz*) az, aki úgy él, ahogy az helyes Isten világában, és aki erre úgy vágyik, mint az enni- és innivalóra, az boldog.

Lk 17:21 Isten országa „bennünk” van?

Fordítás: „Sem azt nem mondják: Ímé itt, vagy: Ímé amott [van]; mert ímé az Isten országa ti bennetek van.”

Probléma: Egyes fordításokból úgy tűnik, Isten országa vagy királysága *benne* van a farizeusokban (KB, ÚRK, EFO), de az új protestáns és katolikus fordítások szerint *köztük*, ti. Jézus személyében. A görög *entosz* alapjelentése valóban „belül”. Melyik a helyes fordítás?

Görög eredeti: *...hé baszileiai tu theu entosz hümón esztin.*

Formahú fordítás: „...az Isten országa / királysága közöttetek van.”

Értelmező fordítás: ue.

Indoklás: A szöveggörnyezet (17:20-24) szerint Jézust megkérdezik, *mikor* jön el Isten országa, azaz királysága? A fordítások szerint szemmel nem látható (Károli, EFO) vagy nem szembetűnő (B-D, KNV, SZIT), illetve jelekből ki nem következtethető (ÚFO) vagy előre ki nem számítható (RÚF) módon jön el. Az eredeti kifejezés *úk erkhetai* [nem jön] ... *meta paratérészeósz*. A *paratérészisz* szó

alapjelentése megfigyelés, odafigyelés, illetve szövegkörnyezettől függően kémlelés, vigyázás, őrzés. A teljes kifejezés (*meta...*) azonban az arám *bintír* fordítása is lehet, ami azt jelenti: „titokban”. Tehát a királyság „nem jön el titokban”.

Amint Jézus hozzáteszi: nem úgy jön el a királyság, hogy egyesek itt, mások ott vélik látni – és *mind tévednek*. Tanítványainak úgy folytatja a gondolatmenetet, hogy a királyság és az Emberfia eljövételét összeköti (vö. Mk 13:21). Ők is szeretnék majd megérni az ő „napjait”, de ne hallgassanak azokra, akik tudni vélik, hol van, és ne is menjenek oda. Ha a királyság / az Emberfia eljön, azt *mindenki tévedhetetlenül észreveszi*, mint a villámot.

Eljutva a problémás szövegrészhez, az *entosz* alapjelentése helyhatározóként valóban „bent, belül” (pl. Mt 23:26), de ha többes szám, birtokos esetben álló névmások követik, felveszi a „között-” jelentést – ezt követik az új fordítások. Jézusban tehát már jelen van a királyság (ti. a király), amely nem titokban, itt vagy ott jön el, hanem Jézusban már most ott van a farizeusok között, és amikor eljön az ő napja, azt az egész világ észre fogja venni.

Jn 3:16 stb. Isten az „egyszülött” Fiát adta oda?

Probléma: A protestáns és katolikus fordításokban az „egyszülött” szó áll, ami azonban egyrészt magyarul azt jelenti: „az egyetlen” gyermek, másrészt a „születés” gondolata járul hozzá, ami olyasmit sugall, mintha a Fiú valamikor „született” volna, azaz létezésének (időbeli) kezdete lett volna. Mindkét gondolat félrevezető. (Ue. Jn 1:14,18 Zsid 11:17)

Görög eredeti: *...hószte ton hüion ton monogené edóken...*

Formahű fordítás: „...hogya a Fiát, aki az egyetlen a maga nemében, (őt) adta oda”

Értelmező fordítás: „...hogya a Fiát adta oda, aki az egyetlen a maga nemében”

Indoklás: A *monogenész* szó a régi szófejtés szerint a *monosz* = „egyetlen” és a *gennaó* = „nemzeni” vagy *ginomai* = „születni” összetétele. Nyelvészeti kutatások révén azonban kiderült, hogy a szó valójában a *monosz* = „egyetlen” és a *genosz* = „fajta, nem” összetétele. Jelentése tehát nem „egyszülött”, hanem „a maga nemében egyetlen” (angol fordításokban: *unique*). Ábrahámnak is több fia volt, de csak Izsák volt Ábrahám *hüiosz monogenész*-e (Zsid 11:17) – nem az egyetlen fia, hanem az isteni ígéret miatt a maga nemében egyetlen, különleges, páratlan fia.

Bár Istennek is sok „fia” van a láthatatlan világban (ld. „istenfiak”, *bné elohim*), és „a Fiúban” hívőket is „fiaivá” (azaz gyermekeivé) fogadja (Jn 1:12-13, Róm 8:15, 1Jn 3:1), „a Fiú” *külön kategória* az Atyával és a Lélekkel való viszonya (ld. Jn 8:42,53-58 10:29-3 14:6-11,16-17,26 16:13-14 stb.; Mt 28:20 ApCsel 20:28 Róm 8:9 Ef 4:4-6 Fil 1:19 2Kor 13:14,18 1Tim 3:16 1Pt 1:11 4:14 2Pt 1:16-17), azaz Istensége emiatt (Jn 1:1,18 20:28 Róm 9:5 2Kor 4:4 Kol 1:15,19 2:9 Fil 2:6 Tit 2:13 Zsid 1:3 1Jn 5:20 2Jn 9). Nem valamiféle isteni lény, aki valamikor született,

tehát nem létezett mindig (ez a 4. sz-i ariánus eretnecség, amit ma Jehova tanúi vallanak), hanem az Egyetlen Istenség *lényén belül* az, aki nem az Atya, nem is a Lélek, hanem „a Fiú” (*ho hüiosz*).

A Jn 1:14 (*doxan hós sz monogenusz para patrosz*) hagyományos fordításaiban „az Atya egyszülöttjének dicsősége”, a fentiek alapján pontosítva: „mint az Atya különleges / a maga nemében egyetlen (Fiának) dicsőségét”.

Az 1:18-ban (*monogenész theosz*) pedig „az egyszülött Isten / Fiú” helyett „...a maga nemében egyetlen Isten / Fiú, aki az Atya keblén van...”, vagy „...a maga nemében egyetlen, az Isten, aki az Atya kebelén van...” (ez utóbbi értelmezés a *monogenész*-t főnévnek, a Fiú egyik címének tekinti).

Jn 7:1, 20:19 Jézust „a zsidók” akarták megölni? Az apostolai is a „zsidóktól” féltek?

Fordítás: „Jézus ezután Galileát járta. Nem akart ugyanis Júdeában maradni, mivel a zsidók meg akarták ölni.” (...) „...ott, ahol összegyűltek a tanítványok, bár a zsidóktól való félelem miatt az ajtók zárva voltak, eljött Jézus, megállt középen, és így szólt hozzájuk: Békesség néktek!”

Probléma: A hagyományos protestáns és katolikus fordítások szerint Jézus tanítványai és szimpatizánsai féltek „a zsidóktól”, illetve Jézus is azért nem maradt Júdeában, és ment inkább Galileába, mert „a zsidók” meg akarták ölni. Jézus *minden* követője zsidó volt, ezért nem világos, milyen ellentét van zsidó és zsidó között, illetve hogy Jézusnál és híveinél miért „zsidóbbak” az ellenségeik? Antiszemita lenne János evangéliuma? (Ue. Jn 5:15-16,18 9:22 19:38 20:19 1Thessz 2:14)

Görög eredeti: (7:1) *...hoti ezétun auton hoi Iudaiói apokteínai.* (20:19) *...dia ton phobon tón Iudaión.*

Formahű fordítás: (7:1) „...mert a júdeaiak meg akarták ölni.” (20:19) „...a júdeaiaktól való félelem miatt.”

Értelmező fordítás: ue.

Indoklás: A tizenkét zsidó törzs egyikének alapítóját hívták Júdának, akinek nevét később sok zsidó viselte, és később róla nevezték el a Júda törzse által elfoglalt területet. Amikor az északi ország rész (Izrael) eltűnt a térképről, és az ország római provincia lett, *Ioudea* tartomány általában „a zsidók” (görögül *hoi Iudaiói*) országa is lett. (Később egyes európai nyelvekben a *júdeai* szó elején a *j* hang *zs* vagy *dzs* hanggá vált, ld. francia *Juif*, angol *Jew*, magyar „zsidó”.) A „zsidó” mint népnév azonban a zsidók saját nyelvén, azaz héberül *ívri*, görögül *Hebraiosz*. A Bibliában a zsidókat hébereknak hívták (1Móz 14:13 43:32 2Móz 1:22 3:18 1Sám 14:21 Jón 1:9; ApCsel 6:1 2Kor 11:22 Fil 3:5), nyelvüket és írásukat is hébernek (Lk 23:38 Jn 5:2 19:13,17,20 20:16 ApCsel 21:40 22:26:14). A „Zsidókhoz írt levél” görög címe is *Prosz Hebraiosz*, „A hébereknak”.

A görög *Ioudaiosz* tehát alapvetően júdeait jelentett, általában véve „zsidót” csak kívülállók számára vagy szempontjából (ld. Jn 4:9,22 6:4 ApCsel 21:27 24:5). A *Ioudaiosz*-t ezért nem szabadna mindig „zsidó”-nak fordítani.

Tudjuk ugyanis a júdeaiakról, hogy a galileaiakat a beszédükről felismerték, és megvetették őket, mert nem bíztak bennük (Lk 1:26 Mt 21:11 26:69 Jn 1:45-46 7:52 ApCsel 5:37). A zsidó és a júdeai megkülönböztetésének hiánya sajnálatos módon elrejti – a karióti Júdás kivételével – galileai származású apostolok és a júdeai-jeruzsálemi, azaz a vidéki és a fővárosi zsidók közötti ellentétet, illetve annak szerepét Jézus történetében. Jézus ugyanis júdeai volt, hiszen Betlehemben született (Mt 2:1), de a galileai Názáretben élt, ezért tévesen őt is galileainak, názáretinek hitték (Jn 19:19 vö. ApCsel 24:5). Jézus a 7:1-2 szerint azért nem akart Júdeába menni, mert a júdeaiak a megölését tervezték, és a hét-nyolc napos, Jeruzsálemben (Júdeában) töltendő sátoros ünnep (*szukkót*) is közeledett. Inkább Galileában maradt, testvérei „biztatása” ellenére is (7:1,3,9), és csak az ünnep végén ment fel Jeruzsálembe, hogy – a Szentlélekre utalva – „élő vizet” (azaz forrás- vagy folyóvizet) ígérjen a benne hívőknek (Jn 7:37-39).

ApCsel 5:3 A Sátán is betöltheti a hívőt, nem csak a Szentlélek?

Fordítás: „Péter azonban így szólt: Miért szállta meg a Sátán a szívedet, hogy hazudj a Szentléleknek, és félretegyél magadnak a föld árából?”

Probléma: A protestáns fordításokban Péter azt kéri számon a hazug Ananiáson: „miért foglalta el” (KB, ÚRK), „hogyan foglalhatta el ennyire” (EFO), illetve „miért szállta meg” a Sátán „a szívét” (ÚFO, RÚF)? Az eredetiben ráadásul a *pléroó* (betölteni) ige áll, mint az Ef 5:18-ban (ld. külön), tehát úgy tűnhet, hogy a Szentlélekhez hasonlóan a Sátán is betöltheti a hívőt, ami Ananiásnak az életébe került. A szöveg azonban nem a „megszállott hívő” esetéről szól.

Görög eredeti: *Anania, dia ti eplérószén ho szatanasz tén kardian szu...?*

Formahű fordítás: „Ananiás, mi miatt / miért töltötte be a Sátán a szívedet?”

Értelmező fordítás: „Ananiás, mivel vett rá a Sátán / a Vádló...?”

Indoklás: A szövegben valóban a *pléroó* („betölteni”) ige áll, de nem önmagában, hanem egy sajátosan héberes kifejezés részeként: *pléroó tén kardian*. Amikor valakinek „betelik a szíve” (*málé lév*), akkor „felbátorodik”, de ha valaki más „tölti be a szívét”, akkor ez a másik személy „ráveszi” valamire az embert. (A „szív” a héberben elsősorban a gondolkodás szerve – az agy funkcióját ui. nem ismerték). Péter apostol kérdése („Miért?”) tehát konkrétan az *okra* irányul: „Mi miatt?” (*dia ti*)? Mivel *vette rá* őket a Vádló, hogy hazudjanak a Szentléleknek?

Egyes ókori kéziratokban (pl. Codex Sinaiticus) nem *eplérószén* („...töltötte be”), hanem *epérószén* („...csábította bűnre” vagy „...ejtette kísértésbe”) olvasható, de ez minden bizonnyal másolói hiba eredménye, az -l- véletlen kihagyásából keletkezett, és görög fül számára ugyanúgy idegen marad „a szív” megkísértése

mint betöltése. A katolikus fordítások talán ezt az olvasatot követik, minden esetre közelebb állnak a héberes kifejezés jelentéséhez: „Mivel csábította / csábíthatta el a Sátán a szívedet?” (B-D, SZIT), „Miért ejtette a sátán kísértésbe a szívedet?” (KNV). Sajnos azonban „a szívet betölteni” hebraizmus fordításakor fölöslegesen megtartják a „szív”-et a mondatban, ami fölösleges kérdéseket vethet fel az olvasóban (hogyan csábulhat el, eshet kísértésbe „a szív”? stb.).

ApCsel 12:15 Péternek volt „angyala”?

Fordítás: „Ő azonban bizonygatta, hogy úgy van. Azok erre ezt mondták: Az ő angyala az!”

Probléma: Péter apostol kiszabadításának történetében (12:6-19) kulcsszerepe van egy angyalnak (görög *angelosz*). Talán ezért hagyományos a 15. vers olyan fordítása, hogy „Az ő angyala az!”, pedig ez magyarázatra szorul. Miután az angyal Pétert kiszabadította (12:6-11), Péter bezörgetett Mária házában ajtaján. Egy Rodé nevű szolgálólány azonban ahelyett, hogy be is engedte volna, szaladt a jó hírrrel az apostolokhoz, hogy Péter áll a kapu előtt. Talán azért szólt nekik, hogy ők engedjék be. Azok azonban nem hittek neki, és amikor bizonygatta, hogy Péter az, akkor is csak azt tartották lehetségesnek, hogy „az angyala az”. Kérdés, hogy miért jutott volna ilyesmi az eszükbe? Péternek talán (saját) „angyala” lett volna, akivel üzeni szokott a börtönből?

Görög eredeti: *hoi de elegon: ho angelosz esztin autu.*

Formahű fordítás: Ők pedig (azt) mondták: „Az ő angyala (az)”.

Értelmező fordítás: Ők erre azt mondták: Ugyan, csak a hírhozója!

Indoklás: A görög *angelosz* jelentése hírnök, hírhozó. A magyar nyelv átvette a görög szót „angyal” formában, mennyei hírnök jelentéssel, de e jelentés a köz-tudatban elhomályosult. Amikor a Bibliában egyértelműen nem emberi, hanem túlvilági lény hoz üzenetet Istentől, akkor jogos lehet az „angyal” fordítás, de attól még a szó eredeti jelentése („hírnök”) megmarad. Az ApCsel 12-ben Péter sem tudta eldönteni, hogy ami történik, az valóság vagy látomás (12:9), és akkor jött rá, hogy „valójában” (*aléthósz*) ki segített neki, amikor az Úr által küldött *angelosz* (értsd: angyal) eltűnt mellőle (12:10-11). Erről azonban az apostolok nem tudhattak. Az sem valószínű, hogy rutin élmény lett volna számukra, hogy Péter elküldi „az angyalát”, hiszen angyalt eleve csak Isten küldhet, az emberek pedig rendszerint megijednek tőlük. Összefoglalva, sokkal valószínűbb, hogy amikor Rodé erősködött, hogy Péter az, az apostolok arra gondoltak: Péter üzent valakivel, és csak az ő *hírhozója* áll a kapuban. Amikor Péter megint zörgetett, akkor sem azon ámultak, hogy nem angyalt látnak, hanem azon, hogy *magát Pétert* látják (12:16).

Róm 12:1 Az okos istentisztelet a fizikai aszkézis?

Fordítás: „Az Isten irgalmára kérlek tehát titeket, testvéreim, hogy okos istentiszteletként szánjátok oda testeteket élő és szent áldozatul, amely tetszik Istennek...”

Probléma: A hagyományos katolikus és protestáns fordításokból úgy tűnik, Pál apostol arra buzdítja a hívőket, hogy az okos istentisztelet jeleként adják / szánják oda „testüket” Istennek áldozatul. Valamiféle fizikai aszkézisre, testünk gyötrésére lennének felszólítva? Újabb fordításokban azonban azt olvassuk: „(ön)magukat” (RÚF, EFO), ami jelentős különbség. Vajon melyik a helyes?

Görög eredeti: *...parasztészai ta szómata hümon thüszian zószan hagian eüaresz-ton tó theó...*

Formahú fordítás: „...tegyétek oda magatokat élő, szent és tetsző ajándécul az Istennek...”

Értelmező fordítás: „...önmagatokat tegyétek oda (az oltárra) Istennek, eleven, számára elkülönített és elfogadható ajándécul...”

Indoklás: A probléma a görög *szóma* sokféle jelentéséből fakad. Vonatkozhat általában az egész emberi testre, hullára, Krisztus testére, illetve az ember egész lényére, önmagára. Itt is ez utóbbi, az ember egészére vonatkozó értelemben áll a szó. Az okos istentisztelet nem a fizikai testünk (görög *szarx*) feláldozása, fizikai erőfeszítésünk vagy szenvedésünk (bár a szolgálat járhat ilyesmivel), hanem *egész lényünk, önmagunk* odaajándékozása Istennek. Hiszen ő is önmagát adta nekünk (Gal 1:4 2:20 Ef 5:2,25).

1Kor 7:1 Pál válasza vagy a korinthusiak kérdése?

Fordítás: „Amikről pedig írtatok, arra ezt válaszolom: jó a férfinak asszonyt nem érinteni.”

Probléma: A korinthusi gyülekezet sokféle problémával küszködött. Pál apostol két fennmaradt levelében az ő kérdéseikre válaszol. A 7. részben a házassággal kapcsolatos kérdésekre tér át, de az 1. vers fordításai igen eltérőek. Az egyik szerint *a korinthusiak írták azt*, hogy jobb az embernek, ha nem házasodik, Pál pedig a továbbiakba erre reagál (EFO). Más fordítások szerint azonban a korinthusiak kérdésére *Pál válasza az, hogy* jobb az embernek, ha nem házasodik (ÚFO, RÚF, SZIT, KNV, B-D), ismét más fordítások pedig nem segítenek eldönteni, hogy ki állít vagy kérdez (KB, ÚRK). Kérdés tehát, hogy melyik értelmezés helyes?

Görög eredeti: (7:1) *peri de hón egrapszate, kalon anthrópó gūnaikosz mé hap-teszthai:* (7:2) *dia de tasz porneiasz...*

Formahú fordítás: „Az általatok írtakról pedig, jó férfinak nőt nem érinteni, a prostitúció miatt azonban...”

Értelmező fordítás: „Arra pedig, amit írtatok, hogy „Jó férfinak nőt nem érinteni”, azt válaszolom: a prostitúció miatt azonban...”

Indoklás: Először is, Pál apostol az előző két fejezetben a fiatal keresztény közösségben előforduló látványos erkölcsi problémákra reagált, mint például egy fiú együttélése apja feleségével, a prostitúció, a nyereszkeskedés, a bálványimádás, a rágalmozás, a részegeskedés, a hívők közti pereskedés. Ezután igyekezett velük megértetni, hogy a hívők szabadsága nem szabadosság, és Krisztus testében a prostitúció nem csak a saját test ellen, hanem a Krisztus teste, az egyház elleni bűn is. Életszentségüknek *ára volt*, ezért testi életükkel is Istent kellene dicsőíteniük. Az 5-6. fejezetben Pál csalódásának, haragjának és világos parancsainak háttérében az állhat, hogy ezekről a dolgokról nem is kérték ki a véleményét. A 7-10. fejezetben azonban változtat a hangnemén. Volt ugyanis egy előző levele (ld. 5:9), amire a korinthusiak válaszoltak (ld. 7:1), Pál pedig a következő négy fejezetben erre a levélre reagál, témáról témára haladva.

A kérdésekre és kijelentésekre való válaszokat – a 6:12-20 után logikus módon – a szexuális érintkezés témakörével kezdi. Ezt a *peri de...* („ami pedig a ... illeti”) formula vezeti be, ami a továbbiakban is mindig témaváltást jelez (ld. 7:25 8:1,4 12:1). Régóta vita tárgya, hogy a „jó férfinak nőt nem érinteni” Pál tanácsa, vagy a korinthusiak kijelentése-kérdése, de a szakmai konszenzus az utóbbi értelmezés felé hajlik (ld. NIGTC).

Az érvek szerint az ilyen témabevezetések mind *a korinthusiak problémáira* reagálnak: a szexuális kapcsolatról, a hajadonokról és jegyesekről, a bálványáldozati húsról, a karizmákról stb. A nemi érintkezés témáját illetően pedig Pál kifejezetten *ellentmond* a „jó nem is érinteni” ideáljának: a fizikai kapcsolatra igenis szükség van, a prostitúció kísértése (7:2), illetve az önuralmat próbára tevő, égető vágyak miatt is (7:5,9), és ez az összbibliai tanítással összhangban van (ld. 1Móz 2:18 – *nem jó* egyedül). Pál szerint a nemi vágnak megvan a helye: a házasságban. A házasságot pedig nem csupán „második legjobb” lehetőségként ajánlja, és szóhasználatából is kitűnik, hogy számára a házasság nem csupán két fizikai testnek (*szarx*), hanem két ember egész lényének (*szóma*) az egyesülése.

Pál csak a Korinthusban *várható üldöztetések* miatt (7:26) tanácsolja a helyieknek, hogy az egyedülálló és az özvegy lehetőleg ne házasodjon, de a döntést rájuk bízza. Nem tiltja a házasságot, mint rosszat, csak jobbat ajánl (7:38), hiszen saját nőtlenségéhez hasonlóan a házasságot is kegyelmi ajándéknak, karizmának tartja (7:7).

1Kor 11:27 Ki méltó az úrvacsorára?

Fordítás: „Azért, aki méltatlanul eszi az Úr kenyerét, vagy issza az Úr poharát, vétkezik az Úr teste és vére ellen.”

Probléma: A hagyományos protestáns és katolikus fordításokban azt olvassuk, hogy aki „méltatlanul” vesz részt az úrvacsorán / az euchariszián, az ítéletet

eszik és iszik, vétkezik az Úr teste és vére ellen, és Pál apostol szerint ezért lettek sokan betegek a korinthusi hívők közül. Nem csoda, hogy sok mai hívő érzi magát méltatlannak, sőt, kifejezetten fél magához venni a jegyeket. Ezt a liturgiába bekerült „önvizsgálat” (11:28) gyakorlata csak fokozza. A KB a 29. versben ráadásul megismétli: „méltatlanul”. Kérdés, hogy vajon tényleg méltónak kell lennünk, és ha igen, hogyan válhatunk azzá? Vagy egészen másról van szó?

Görög eredeti: (11:27) *Hószte, hosz an eszthié to arton é piné to potérion tu küriu anaxiósz...* (11:29) *...ho gar eszthión kai pinón kríma heauté eszthiei kai pinei mé diakrinón to szóma.*

Formahú fordítás: (11:27) „Ezért, ha valaki méltatlan módon eszi a kenyeret vagy issza az Úr poharát...” (11:29) „...mert ítéletet eszik és iszik önmaga számára, aki a testet nem megkülönböztetve / nem megbecsülve eszik és iszik...”

Értelmező fordítás: (11:27) „Következésképpen, ha valaki méltatlan módon / nem megfelelő módon eszik (az Úr) kenyeréből, és iszik az Úr poharából...” (11:29) „...mert ítéletet von magára, aki úgy eszik és iszik, hogy nem különbözteti meg a Testet (ti. az úrvacsorai elemet a többi ételtől) / nem becsüli meg a Testet (ti. Krisztus közösségét)...”

Indoklás: Először is, a mai magyar szóhasználatban a „méltatlanul” már nem (csak) azt jelenti: „nem méltóképpen”, hanem azt is sugallja: „méltatlanként”, azaz nem mód-, inkább állapothatározó, és így magát az embert minősíti. Másodsor, az *anaxiósz* jelentése egyértelműen módhatározói: „méltatlan módon” vagy „gondatlan módon” (a 29. versből a szó hiányzik, vö. KB). Ennek értelmezéséhez elég elolvasni a szövegkörnyezetet (11:17-34). A korinthusiak eleve nem a javukra, hanem a kárukra jönnek össze, veszekednek, „nem az Úr vacsoráját” eszik (11:20 RÚF), hanem ki-ki a sajátját: nem várják meg egymást, az egyik éhezik, a másik lerészegedik... Pál szerint ez botrány. Elmondja nekik a valóban liturgiai szöveget, amely az evangéliumon alapul, visszatekint Krisztus tetteire és előre tekint eljövételére (11:23-26). Ezek után, és ezért figyelmezteti a korinthusiakat, hogy ne úrvacsorázzanak méltatlan módon, ahogy eddig, inkább vizsgálják meg magukat, és ennek megfelelő módon (*hútosz*) egyenek és igyanak az Úr asztalánál, különben ítéletet vonnak magukra: egyesek éppen azért lettek betegek, sőt, haltak meg, mert ezt nem tették meg. Fogadják el az Úr fenyítését, és változtassanak, hogy összejövetelük ne romboljon, hanem építsen (10:14-17).

A 11:29-ben „a test” (*szóma*) megkülönböztetését, megbecsülését, másságának felismerését két irányban értelmezik: (1) Krisztus teste a *kenyér* mint úrvacsorai elem – tehát nem tettek különbséget az Úr vacsorája (az eucharisztia elemei), illetve a saját vacsorájuk között; (2) Krisztus teste a *közösség* – amelyet nem becsültek eléggé, és amelynek veszekedéseikkel, érzéketlenségükkel kárt okoztak.

A 11:27-29 mindenesetre egy példátlanul sok problémával küzdő ókori gyülekezet nevelési folyamatába enged bepillantást. Nem a későbbi korok hívőit akarja

eltántorítani az Úr asztalától, hiszen ő nyilván olyanokat vár, akik tudják, hogy *méltatlanok*, de éppen ezért *méltó módon* akarnak asztalához telepedni. Méltóvá csak Krisztusba vetett hit révén válhat az ember, a méltó mód pedig a korinthusi gyakorlat és hozzáállás ellentétje.

Ef 5:18 Ne borral, hanem a Lélekkel teljünk meg?

Fordítás: „Ne részegedjete meg bortól, amelyben pusztulás van, hanem teljete meg Lélekkel.”

Probléma: A legtöbb fordításból úgy tűnik, mintha Pál apostol a bor helyett a Szentlélekkel való beteljesedésre (KB, ÚRK), betelésre (ÚFO, RÚF, KNV, SZIT, EFO) vagy eltelésre (B-D) buzdít. Egyeseknek az kérdés, hogy vajon *mit* tehetnek a Lélekkel való betelésért, mások a zsoltárok éneklésétől, dicséretektől és hálaadástól várnak ilyen *hatást*, ismét mások a felszólító módra hivatkozva („teljete meg”) *számon kérik* másoktól, hogy tele vannak-e a Szentlélekkel, végül vannak, akik a Szentlélekkel való megrészegülést olvassák ki a mondatból.

Görög eredeti: *...alla pléruszthe en pneumati...*

Formahú fordítás: „...hanem Lélekben / Lélek által legyetek betöltve...”

Értelmező fordítás: „...hanem a Lélek által teljesedjete ki / be...”

Indoklás: Először is, a gazdag jelentéskörű *pléroó* (betölt, megtelik) ige vonzata (értsd: amivel megtelik valami) a magyartól eltérően birtokos esetben kerül, és ezt a fordítók máshol mindig figyelembe is vesznek (pl. ApCsel 6:3).

Itt azonban a Lélek (*pneuma*) *en* + részes esetben áll, tehát nem a Lélek az, akivel meg kell telni, hanem „Lélek által” vagy „Lélekben” kell meg-, be- vagy eltelni, illetve be- vagy kiteljesedni. Nem az a kérdés, mivel vagyunk tele: borral vagy a Lélekkel, hanem hogy melyik *hogyan hat ránk*? Az alkoholban mint közegben (*en...oinó*) tönkremenés van, a Lélekben mint közegben (*en...pneumati*) kiteljesedés. A teljes mondat pontosítva: „Ne részegüljete meg bortól, *amiben* tönkremenés van, inkább a Lélek *által* / *Lélekben* teljesedjete ki / be: énekelve egymásnak zsoltárokat, himnuszokat és lelki ódákat, énekelve és zsoltározva szívetekben az Úrnak, hálát adva mindenért...”

Az alkoholtól való függésben az ember tönkremegy, kapcsolatai kiüresednek, a kárt pedig káromkodás követi. A Lélek által azonban ember és ember, illetve Isten és ember kapcsolata kiteljesedhet, épülhet, az e feletti öröm és hála pedig a hívők gondolataiban („szívetekben”) és összejövetelein („énekelve” stb.) is megjelenik.

Kol 1:15 A Fiú az első teremtmény lenne?

Fordítások: Az „elsőszülött a teremtmények között/ közül” / „...minden teremtmény előtt született” / „...minden teremtmény elsőszülöttje”

Probléma: A hagyományos magyar fordítások a Fiút időben „minden teremtmény” *elé* teszik (KB, RÚF), vagy a teremtmények *közé* sorolják (ÚFO, B-D), ami eretnokség, vagy „minden teremtmény elsőszülöttjévé” teszik (KNV, SZIT), ami abszurd. A pontosabb, formahű fordítás – „az egész teremtés elsőszülötte” (ÚRK) – viszont értelmezésre szorul.

Görög eredeti: *...ho prótotokosz paszész ktiszeósz...*

Formahű fordítás: „...az egész teremtés elsőszülöttje...”

Értelmező fordítás: „...az elsőszülött az egész teremtés felett...”

Indoklás: Először is, a *prótotokosz* alapjelentése „elsőszülött” (Lk 2:7), de ez nem csupán időbeli, hanem rangbeli elsőségre, kiváltságokra is vonatkozik (ld. LXX 1Móz 25:31-32 2Móz 4:22 1Krón 5:1 Zsolt 89:28 Zak 12:10; Róm 8:29 Zsid 12:16).

A *paszész ktiszeósz* jelentése pedig „az egész teremtésé”, és nem „minden teremtményé” (az ui. így hangzana: *pantón ktiszmatón*). A birtokos eset formahű fordítása – „az egész teremtés elsőszülötte” – értelmezésre szorul. A Fiú nem lehet csupán a teremtmények „között” vagy „közül” az elsőszülött, mert ezt a görög másképp fejezi ki (ld. Róm 8:29 sok testvér *között* / *en polloisz adelfoisz*, Kol 1:18 a halottak *közül*, *ek tón nekrón*). Ráadásul, mivel a mondat eleje szerint ő a láthatatlan Isten (látható) képe itt a földön, a mondat folytatása szerint pedig benne a Teremtő lett emberré: *minden* általa és érte lett teremtve, előbb volt *mindennél*, és *minden* általa állt össze (Kol 1:16-17 vö. Jn 1:2), a birtokos eset okkal és joggal értelmezhető *rangbeli* elsőségként: „elsőszülött az egész teremtés felett”.

Pál gondolatmenete (1:12-19) nem a Fiú és a teremtett világ időbeli viszonyáról szól, hanem a Fiú *kilétéről* (Isten képmása, akiben az Istenség teljessége lakik), *szerepéről* (megváltónk, teremtőnk) és *rangjáról* (mindenben ő az első, azaz minden felett áll).

Zsid 10:25 Saját „gyülekezetünket” ne hagyjuk el?

Fordítás: „Saját gyülekezetünket ne hagyjuk el, ahogy egyesek szokták...”

Probléma: Több protestáns fordításokban a „gyülekezet” szó áll (KB, ÚFO, RÚF), egyes protestáns (ÚRK) és a katolikus fordításokban (B-D, KNV, SZIT) „összejövotelt” olvasunk, máshol ezek keverékét (EFO: „a közösség összegyülekezését”). A „gyülekezet” szó mai egyházi jelentésköre a helyi közösségtől a különböző felekezeteken át az egyetemes keresztény egyházig terjed. Így a szöveget egyes egyházi vezetők arra szokták használni, hogy az embereket eltántorítsák annak a felekezetnek vagy helyi gyülekezetnek az elhagyásától, amelybe beleszülettek, vagy ahol hitre jutottak.

Görög eredeti: *Mé enkataleipontesz tén episzünagógén heautón...*

Formahű fordítás: „Ne hagyjuk ott saját összejöveteleinket...”

Értelmező fordítás: „Saját összejöveteleinket ne hagyjuk ott / ne hanyagoljuk el...”

Indoklás: Itt az eredeti görögben nem az *ekklészia* (gyűlés, gyülekezet, egyház) szó áll, hanem az *episzünagógé*, ami kizárólag „összejövetel”-t jelent. Az *enkataleipó* ige jelentése pedig valamit otthagyni, elhagyni, elhanyagolni, valahonnan elmaradni.

A szerző tehát az ún. „fogyasztói kereszténység” ellen írt. A hívők (1) az összejöveteleket tekintsék a sajátjuknak, és (2) ne hagyják ott (miután kaptak valamit), hanem lehetőség szerint maradjanak ott, és bátorítsák egymást.

1Jn 3:6, 5:18 Aki Istentől született / őbenne marad, „nem vétkezik”?

Fordítás: „Aki őbenne marad, az nem vétkezik: aki vétkezik, az nem látta őt, és nem is ismeri őt. (...) Tudjuk, ahogy aki Istentől született, nem vétkezik, sőt, aki Istentől született, az vigyáz magára, és a gonosz meg sem érinti.”

Probléma: A protestáns és katolikus fordításokból egyaránt úgy tűnik, hogy az, aki Istentől született, vagy Istenben marad, az „nem vétkezik”, sőt, „nem vétkezhet”. Ez a megfogalmazás azonban azt sugallja: *egyáltalán nem* vétkezik. Logikus következtetés, hogy aki mégis vétkezik, az nem ismeri Istent, nem is született újjá. Emiatt egyes hívők kétségbe esnek (azt hívén, nem is születtek újjá), mások pedig képmutatásba (elhitelve önmagukkal és másokkal, hogy nem vétkeznek).

Görög eredeti: 3:6 *Pasz ho enautó menón, úkh hamartanei...* 5:18 *Oidamen, hoti pasz ho gegennémosz ek tu theu, úkh hamartanei...*

Formahú fordítás: 3:6 „Mindazok, akik őbenne maradnak, nem vétkeznek állandóan...” 5:18 Tudjuk, hogy mindazok, akik Istentől születtek, nem vétkeznek állandóan...”

Értelmező fordítás: ue. vagy „...nem élnek bűnben” (vö. EFO)

Indoklás: Az *úkh hamartanei* kifejezésben az *úkh* az igei tagadószó („nem...”), a *hamartanó* jelentése pedig „vétkezni” vagy „bűnt elkövetni”. A görög nyelv azonban az ige ragozási módjával is ki tudja fejezni azt, amit a magyar csak külön határozószóval: a cselekvés kezdő, folyamatos vagy éppen befejezett *módját*.

Esetünkben a *hamartanó* „befejezetlen jelen időben” áll (praesens imperfectum), ami nem is annyira az időt, mint a cselekvés általános, folyamatos, ismétlődő *módját* fejezi ki. A hagyományos fordítás azért hibás, mert hiányos: határozószó nélkül fontos nyelvtani információvész el (ti. hogy nem vétkezik *folyamatosan / állandóan*), amit a célnyelv saját nyelvtani eszközeivel kellene visszaadni, a magyar és sok más nyelv esetében is határozó szóval.

Tehát, aki valóban Istentől született, aki megismerte Istent, és Istenben marad, az nem tud folyamatosan bűnben élni, állandóan vétkezni. Ami korábban „normális”

volt, az már baleset, amelyre van orvosság: az őszinteség és a bocsánatkérés (ld. 1Jn 1:5-10).

Istennel élve az ember élete garantáltan megváltozik, és megtanul „vigyázni magára” (5:18) Ez azonban időigényes folyamat, amelyre olyan bibliai kifejezések utalnak, mint az érés, növekedés, neveltetés, tanítványság. És *mindig* van kihez menni bocsánatért, amint maga János írja levele elején (1Jn 1:9).

Ajánlott szakirodalom

- Fabiny Tibor (szerk.): *Felebarát vagy embertárs – Bibliafordítások és használatuk Magyarországon* (Hermeneutikai Kutatóközpont, Luther Kiadó, Kálvin Kiadó, 2014)
- D. A. Carson: *Exegetikai tévedések* (KIA, 2003)
- Jan De Waard – Eugene A. Nida: *Egyik nyelvről a másikra – Funkcionális ekvivalencia a bibliafordításban* (Magyar Bibliatársulat, 2002)
- NIGTC – *New International Greek Testament Commentary* (Eerdmans, 2005)
- Eugene H. Glassman: *The Translation Debate – What Makes a Bible Translation Good?* (Inter-Varsity Press, 1981)
- Glen G. Scorgie, Makr L. Strauss, Steven M. Voth: *The Challenge of Bible Translation – Communicating God’s Word to the World* (Zondervan, 2003)
- Leland Ryken: *Choosing a Bible – Understanding Bible Translation Differences* (Crossway Books, 2005)